

De internationale ontwikkelings- en humanitaire respons van Nederland op de COVID-19-pandemie (2020-2022) (Samenvatting)

Het volledige rapport is beschikbaar in het Engels:

OECD/IOB (2025), *The Netherlands' International Development and Humanitarian Response to the COVID-19 Pandemic (2020-2022)*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/322da298-en>.

Onderzoek naar de internationale Nederlandse COVID-19-respons

Deze casestudie betreft de Nederlandse COVID-19-respons op het gebied van ontwikkelings- en humanitaire hulp voor de periode 2020-2022. Het onderzoek is gezamenlijk uitgevoerd door de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en de directie Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie (IOB) van het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken.

Het onderzoek beantwoordt zes vragen: over de aard, relevantie, coherentie, efficiëntie, effectiviteit en over de geleerde lessen van de COVID-19-respons. Om deze te beantwoorden heeft het evaluatieteam 25 semigestructureerde interviews met de voornaamste belanghebbenden gehouden en heeft het een uitgebreide analyse gedaan van secundaire data. Het volledige rapport (Engelstalig) kan [hier](#) worden geraadpleegd.

Omschrijving van de respons

Tussen 2020 en 2022 stelde Nederland 541 miljoen euro beschikbaar om COVID-19 wereldwijd te bestrijden. Dit omvatte voornamelijk officiële ontwikkelingshulp (ODA) maar ook een klein deel niet-ODA-financiering door het ministerie van Buitenlandse Zaken en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. De financiering werd gebruikt om doelstellingen te bereiken op het gebied van ziektepreventie, noodhulp, sociaaleconomische veerkracht, paraatheid van landen en versterking van gezondheidssystemen, en duurzaam en inclusief herstel.

Hoewel het grootste deel van de Nederlandse COVID-19-hulp van financiële aard was en via multilaterale kanalen verliep, verleende Nederland ook bilaterale hulp in natura, iets wat het gewoonlijk niet doet. In deze casestudie wordt deze bilaterale hulp aan Suriname uitgebreider bekeken. Het beschrijft dit type hulp en vult de overkoepelende bevindingen en conclusies aan.

Belangrijkste bevindingen en conclusies

Relevantie

Belangrijkste bevindingen: Het COVID-19-hulppakket van Nederland was in overeenstemming met de wereldwijde behoeften en prioriteiten. Het werd afgestemd op de veranderende aard van de pandemie en de focus werd verlegd van noodhulp in 2020 naar het versterken van gezondheidssystemen in 2022. Hoewel de respons deels werd bepaald door expliciete hulpvragen en aan verandering onderhevige prioriteiten zoals vastgesteld door externe organisaties, speelden ook politieke en praktische overwegingen een rol. Politieke overwegingen hadden met name invloed op twee gebieden: de prioritering van COVAX zodra de eerste COVID-19-vaccins beschikbaar werden en welke landen uitzonderlijke bilaterale vaccindonaties ontvingen.

Conclusie: Op basis van deze casestudie is de conclusie dat de Nederlandse respons adaptief was: Nederland spande zich in om de respons gedurende de pandemieperiode relevant te houden wanneer de behoeften van partners veranderden. De Nederlandse steun aan Suriname speelde in op de behoeften van dat land. Er kan echter geen definitieve conclusie worden getrokken over de mate waarin de Nederlandse respons in zijn totaliteit voldeed aan de behoeften van de ontvangers.

Coherentie

Belangrijkste bevindingen: Het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken heeft interne coördinatiestructuren opgezet die eraan hebben bijgedragen dat de communicatie met externe organisaties en partners gecoördineerd verliep. De ingerichte taakgroepen vergrootten de coherentie van de aanpak binnen de gehele Nederlandse respons terwijl het besluit om voornamelijk multilaterale organisaties te steunen, bijdroeg aan de externe coherentie. De interdepartementale afstemming ondervond echter enige problemen als gevolg van politieke ad hoc besluitvorming. In de gevallen waarin Nederland bilateraal vaccins doneerde, waren er echter geen aanwijzingen voor afstemming met andere donoren. Bovendien was de politieke ad-hocbesluitvorming over bilaterale vaccindonaties niet gebaseerd op de rechtvaardigst mogelijke verdeling (i.e. op basis van de vraag wie de vaccins het hardste nodig hadden).

Conclusie: Over het algemeen was de respons van Nederland op mondiaal niveau goed afgestemd op die van zijn ontwikkelings- en humanitaire partners, voornamelijk door de steun aan multilaterale organisaties en initiatieven. De interne taakgroepen bij het ministerie van Buitenlandse Zaken waren eveneens belangrijke aanjagers van coherentie. De interne coherentie met betrekking tot de rechtvaardigheidsdoelstelling werd echter beperkt door politieke besluitvorming en binnenlandse prioriteiten.

Efficiëntie

Belangrijkste bevindingen: Nederland verschaftte tijdige financiering voor de COVID-19-respons door fondsen snel beschikbaar te stellen zodra hier een beroep op werd gedaan. De politieke prioritering van snelle steun en het besluit om grotere partners te selecteren droegen bij aan de tijdigheid van de Nederlandse respons. Daarnaast verstreekte Nederland voornamelijk ongeoordeelde en gebundelde financiering, waardoor de multilaterale ontvangers hun COVID-19-respons flexibel konden uitvoeren. Nederland bood ook institutionele flexibiliteit aan bestaande partners door ruimte te laten voor een aantal tussentijdse aanpassingen aan lopende programma's. Nederlandse donaties van vaccins waren echter laat, in verhouding tot de urgente behoeften van de ontvangende landen. Dit kwam doordat Nederland prioriteit gaf aan de Nederlandse bevolking en uitgebreide juridische risicobeoordelingen uitvoerde.

Conclusie: Over het algemeen was de Nederlandse respons tijdig en flexibel, vooral wat betreft het mobiliseren van fondsen. De bilaterale vaccin-donaties waren laat vanwege nationale prioriteiten en juridische kwesties.

Effectiviteit

Belangrijkste bevindingen: De Nederlandse respons was georganiseerd aan de hand van duidelijke doelstellingen en subdoelstellingen. Deze waren goed afgestemd op de overkoepelende internationale doelen: het is waarschijnlijk dat ze hieraan bijgedragen hebben. Er is evenwel beperkt ex post bewijs beschikbaar over vroege resultaten omdat er onvoldoende gemonitord was. Investerings in preventiemaatregelen in het buitenland en uitgebreide steun voor de distributie van vaccins via COVAX hielpen echter de wereldwijde crisis in de volksgezondheid te verlichten.

Hoewel de beschikbaarheid van vaccins niet noodzakelijk leidde tot een brede dekking in de partnerlanden is het plausibel dat de maatregelen die gericht waren op het verbeteren van de landencapaciteit voor de uitrol van vaccins hebben geholpen om de verspreiding van het coronavirus te beperken. Nederland bleef ook pleiten voor en geld steken in geestelijke gezondheid en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten en streefde er naar om een rechtvaardige verdeling van vaccins te bevorderen door middel van investeringen en donaties. De agressieve inkoop van vaccins voor de binnenlandse vaccinatiecampagne op de wereldmarkt heeft de resultaten op dit gebied waarschijnlijk wel beperkt. Het is aannemelijk dat Nederland meer had kunnen doen om een rechtvaardige toegang tot vaccins te bevorderen, zoals in de geleerde lessen wordt omschreven.

Conclusie: Hoewel er beperkt ex post bewijs beschikbaar is over vroege resultaten, is het aannemelijk dat de Nederlandse respons heeft bijgedragen aan haar doelstellingen op bijvoorbeeld ziektepreventie, noodhulp en sociaaleconomisch herstel.

Geleerde lessen

Crisisresponsplan: De Nederlandse COVID-19 respons was gebaseerd op relevante informatie, consultatie en deskundigheid van personeel. Het evaluatieteam heeft echter geen geïnstitutionaliseerde lessen uit eerdere crisisresponsen gevonden. Bovendien bleek uit het onderzoek dat verschillende samenwerkende Nederlandse ministeries zich lieten leiden door verschillende prioriteiten. In combinatie met incidentele ad hoc, politieke besluitvorming leidde dit tot strategische onzekerheid en incoherenties in de Nederlandse respons. In de toekomst zou een overkoepelend crisisresponsplan op basis van geleerde lessen en met politieke steun op hoog niveau de crisisparaatheid van het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken kunnen verbeteren. De volgende drie lessen zouden als basis kunnen dienen voor een dergelijk plan.

Rechtvaardigheid: Een van de doelstellingen van de Nederlandse inzet was het verbeteren van rechtvaardige toegang tot vaccins. Uit dit onderzoek bleek dat Nederland op dit gebied meer had kunnen bijdragen. Een belangrijke les die naar voren kwam, is de noodzaak van het definiëren, operationaliseren en monitoren van rechtvaardigheidsdoelstellingen. Dit zou kunnen leiden tot meer gerichte en doelbewuste besluitvorming, en daarmee tot een rechtvaardigere respons.

Kanalen en partnerschappen: Tijdens de COVID-19-respons ging 80 procent van de financiering naar multilaterale organisaties, vergeleken met 49 procent van reguliere ODA in de periode 2016-2022. Deze casestudie liet zien dat de verschuiving van financiering naar multilaterale organisaties niet altijd werd aangestuurd door strategische besluitvorming, maar dat ook logistieke redenen deze verschuiving deels beïnvloedden. Het in kaart brengen van mogelijkheden voor snelle financiering van niet-multilaterale actoren, het wegnemen van potentiële barrières en het uitvoeren van een transparante stakeholderanalyse kunnen strategische en snelle financieringsbeslissingen in toekomstige crises mogelijk maken.

Monitoring en evaluatie (M&E): De beperkte gegevens over de vroege resultaten van de Nederlandse COVID-19-respons was opmerkelijk. Wat betreft de bilaterale steun waren de monitoring en evaluatie (M&E)-vereisten van het ministerie van Buitenlandse Zaken minimaal omdat het als onrealistisch werd gezien om M&E te verwachten tijdens de crisis. Hoewel begrijpelijk maakt dit gebrek aan gegevens leren moeilijk en stelt ook de verantwoording op de proef. Het onderzoeken van manieren om M&E haalbaarder te maken voor partners in tijden van crisis zou de toekomstige verantwoording kunnen verbeteren en het gemakkelijker maken om lessen te leren voor toekomstige crisisresponsplannen.